

Περιήγηση

Όταν στην Β. Ελλάδα ακούμε το όνομα Σαρωνικός, φέρνουμε στον νου μας τον ευρύτερο κόλπο που βρέχει, κατά κύριο λόγο, τα παράλια της Αττικής. Ελάχιστη είναι η γνώση μας για την κρυφή γοητεία της αντίστοιχης, με τα παράλια, ενδοχώρας.

Σαρωνικός

Η υπέροχη ενδοχώρα μίας
όμορφης θάλασσας

ΚΕΙΜΕΝΟ: Άννα Καλαϊτζή

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Άννα Καλαϊτζή, Αρχείο Δήμου Σαρωνικού

Ελαιώνες και αμπελώνες. Δύο καλλιέργειες που ευδοκιμούν στα γόνιμα εδάφη από την αρχαιότητα και χαρίζουν στους κατοίκους τους υψηλής ποιότητας, λάδι και κρασί.

Συζητώντας καιρό την πρόταση ενός καλού φίλου για μία εξόρμηση γνωριμίας στην Αττική γη και σε μέρη που πραγματικά έμοιαζαν «άδειος χάρτης», βάζαμε κάτω γνώσεις και συντεταγμένες για να δούμε ποιος θα έβρισκε πρώτος τα όρια του Καλλικρατικού Δήμου Σαρωνικού. Ίσως ένα από τα σημεία της Αττικής που κουβαλάνε μεν αρκετά δυνατά ονόματα αλλά και άγνωστα στο ευρύ κοινό των ταξιδευτών.

Ποιος δεν έχει ακούσει για το Λαγονήσι, την Ανάβυσσο, την Παλαιά Φώκαια και για τη θάλασσα που τα βρέχει, τον Σαρωνικό; Ποιος θα φανταζόταν όμως ότι πίσω από τα γνωστά αυτά παραθαλάσσια τοπωνύμια, κρύβεται μία μαγευτική ενδοχώρα, η οποία μάλιστα φτάνει σχεδόν μέχρι την απέναντι θάλασσα, τον Νότιο Ευβοϊκό και το ανοιχτό Αιγαίο που τα χαζεύεις μαγεμένος από τις κορφές και τα μπαλκόνια του Κουβαρά. Κι αν η πρόκληση ήταν πραγματικά ιδιαίτερη, η βιωματική γνωριμία με τον τόπο ήταν ξεχωριστή και εμπνευστική.

Ο δρόμος απ' τη Θεσσαλονίκη μέχρι την Αττική οδό και γνώριμος και κλασικός. Η Αττική οδός, αυτός ο σύγχρονος και άνετος δρόμος, φτάνει να διασχίζει όλη αυτή τη θάλασσα των ελαιώνων καθώς μας οδηγεί στην καρδιά των Μεσογείων. Στο βάθος αριστερά, ο όγκος του αεροδρομίου των Αθηνών δεσπόζει στο σκηνικό σε μια πραγματικά μεγάλη έκταση ενώ τ' αεροπλάνα προσπερνούν από πάνω μας λίγο πριν φτάσουμε έξω από το Μεσογειακό Μαρκόπουλο. Μόλις πέντε λεπτά αργότερα, έχοντας αφήσει την Αττική οδό αλλά και την κεντρική πια λεωφόρο Λαυρίου, παίρνουμε τη δεξιά στροφή που μας φέρνει στην είσοδο των Καλυβίων. Την μεγαλύτερη πόλη αλλά και πρωτεύουσα πια του Δήμου Σαρωνικού.

Καλύβια, η πρωτεύουσα του Σαρωνικού.

Τα Καλύβια Θορικού, όπως είναι πιο επίσημα γνωστά, δημιουργήθηκαν στην περιοχή που στην αρχαιότητα βρισκόταν ο Δήμος των **Προσπάλλτων**. Μαρτυρίες για την κατοίκησή τους υπάρχουν από τους αρχαιότετους χρόνους ενώ σημαντική οικιστική ανάπτυξη για την περιοχή φαίνεται να υπάρχει και κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, τα Βυζαντινά χρόνια αλλά και την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Υποστηρίζεται ότι πήραν το όνομά τους από τις καλύβες των κτηνοτρόφων που στήνονταν κάποτε σε αυτά τα πλούσια βοσκοτόπια της Αττικής. Περικυκλωμένη από όμορφους ελαιώνες και αμπελώνες, η πόλη είναι ανοικτή στον βορρά και προστατευμένη ιδανικά από τον νότο με τον μεγάλο όγκο του **Πάνειου όρους** (το «**Πανί**» για τους ντόπιους) να δεσπόζει. Ουσιαστικά, τα Καλύβια και οι βόρειες

καλλιεργήσιμες εκτάσεις της περιοχής, αρχαίες καλλιέργειες και γαίες αιώνων, αποτελούν την «είσοδο» του Δήμου Σαρωνικού, εκεί στην άκρη της μεγάλης πεδιάδας των Μεσογείων.

Αρκετοί γνωρίζουν τον τόπο των Καλυβίων ως τον απόλυτο γαστριμαργικό προορισμό για κρεατοφάγους. Δεν τους αδικούμε. Είχαμε την ευκαιρία να το διαπιστώσουμε με τις ίδιες μας τις αισθήσεις. Να δούμε από μακριά τη χαρακτηριστική τσίκνα από τις ψισταριές ν' ανεβαίνει προς τον ουρανό από εκείνη την τόσο ιδιαίτερη γειτονιά με τα κρεοφαγικά μαγαζιά, το ένα δίπλα στο άλλο και ικανά να θρέψουν 3.000 άτομα μονομιάς, με τις μεγαλύτερες μερίδες κρέατος που έχει αντικρύσει ποτέ ανθρώπινο μάτι.

Εκεί φτάσαμε όμως αφού πρώτα ακούσαμε τις συμβουλές να περιπλανηθούμε στα σοκάκια της πόλης στην αρχή και αργότερα στη μεσαιωνική γειτονιά των «**9 Πύργων**» με τις απίστευτες βυζαντι-

Με την υποδειγματική του ανάπλαση το παλιό «Καμαρόσιπο» έχει ανακτήσει όλη την αίγλη της πρώτης του νιότης.

Εσωτερικό του ναού των Ταξιαρχών, με το μοναδικό στο είδος του, για την Αττική, δίδυμο προσκυντήρι στο βόρειο τμήμα του τέμπλου.

νές βασιλικές διάσπαρτες μέσα στο Μεσογειακό σκηνικό. Αν κάτι εντυπωσιάζει το μάτι και τις αισθήσεις στις μέσες γειτονιές των Καλυβίων, είναι τα σπίτια και οι αυλές που ακόμα και σήμερα διατηρούνται τόσο όμορφα. Περιποιημένες μικρές ή μεγαλύτερες αυλές με τους πετρόχτιστους τοίχους και σπίτια χτισμένα με παλιές παραδοσιακές αρχιτεκτονικές που η παράδοση ακόμα κρατά ζωντανά, όπως τα πανέμορφα **καμαρόσπιτα** (με την μεγάλη εσωτερική καμάρα να χωρίζει τους κοινόχρηστους εσωτερικούς χώρους) και τα μακρυνάρια των οικογενειών που αποφάσιζαν να ζήσουν όλες μαζί, η μία δίπλα στην άλλη με νέα κάθε φορά προσθήκη, ανάλογα με την μεγέθυνση της οικογένειας. Η **Ελένη Γκίνη Τσοφοπούλου**, πρώην έφορος βυζαντινών της Εφορείας Αρχαιοτήτων Νοτιοανατολικής Αττικής, καλυβιώτισσα και η ίδια στην καταγωγή, μας άνοιξε το οι-

κογενειακό της σπίτι και πραγματικά η αίσθηση ήταν σαν ένα μικρό ταξίδι μέσα στο χρόνο και σε άλλες εποχές. Την ευχαριστούμε για την φιλοξενία της, όπως και για την μοναδική ξενάγηση που μας έκανε και στις τρεις βυζαντινές βασιλικές των Καλυβίων, εκεί στους «9 Πύργους». Μία ξενάγηση που μας ανέδειξε και την ωραία προοπτική για αναθέρμανση πολιτιστικών διαδρομών όπως γίνονταν παλιά και που ο Δήμος Σαρωνικού προωθεί με μια ιδιαίτερη ζεστασιά.

Στις βυζαντινές διαδρομές των Καλυβίων

Κάθε Τρίτη, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Νοτιοανατολικής Αττικής ανοίγει για το κοινό τρεις εκπληκτικές βυζαντινές βασιλικές, που αποτελούν πραγματικό κόσμημα για την Αττική. Ιδανικότερο ξεναγό από την κα Γκίνη-Τσοφοπούλου

δεν θα μπορούσαμε να έχουμε. Τη συναντήσαμε στην αυλή των **Ταξιαρχών**, που είναι και ο πρώτος κατά σειρά ναός-μνημείο που ανοίγει (στις **10:00**). Μία μονόχωρη, στη σημερινή της μορφή, ξυλόστεγη βασιλική που χτίστηκε πάνω σε σωζόμενα ερείπια του μεσαιού κλίτους τρίκλιτης βασιλικής του **5^{ου}** με αρχές **6^{ου}** αι. Ένας ναός που σε καθηλώνει πραγματικά με την αρχιτεκτονική του, τα υλικά της κατασκευής του και τη μυσταγωγική του ατμόσφαιρα. Εντυπωσιάζει σαφώς το μοναδικό στο είδος του για την Αττική ιδιόμορφο **δίδυμο προσκυντήριο** στο βόρειο τμήμα του τέμπλου με μαρμάρινα μέλη, ραβδωτούς κορμούς κίωνων, τοξοτά ανοίγματα και αετώματα και εξαιρετικές παραστάσεις. Η πανέμορφη αγιογράφισή του, η μεγάλη κρυμμένη μορφή του Ταξιαρχη δίπλα στο τέμπλο, η εκπληκτική ξύλινη στέγη και η φοβερή παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας πάνω από την κεντρική είσοδο του ναού, σε κάνουν να νοιώθεις πραγματικά ευγνώμων για τη

δουλειά της αποκατάστασης ενός τέτοιου στολιδιού του πολιτισμού μας.

Με την γαλήνη μίας τέτοιας επίσκεψης να κυριαρχεί μέσα μας, πήραμε το δρόμο για τη δεύτερη επίσκεψη της ημέρας (στις 11:00). Έναν δρόμο λίγο πιο κάτω που μας έβγαλε μέσα απ' τους ελαιώνες και τ' αμπέλια και μας έφερε μπροστά σε ένα άλλο βυζαντινό στολίδι της αρχαιολογικής γειτονιάς των «9 Πύργων», που δεν είναι άλλο από τον **Άγιο Πέτρο** (και που αρχικά ήταν αφιερωμένο και στον Άγιο Παύλο). Χρονολογημένος στα τέλη του **12^{ου}** αι., στέκει αγέρωχα μέσα σ' αυτό το όμορφο Μεσογειακό σκηνικό, συντροφιά με 3 υπεραιωνόβιες βελανιδιές που κρατούν ζωντανή την εικόνα του Αττικού τοπίου αιώνες τώρα.

Το βλέμμα μας πέφτει αμέσως στα αρχαία κιονόκρανα που αποτελούν μέρος της τοιχοδομής του ναού και που σε κάνει να αναρωτηθείς πόσο εύπλαστη και αλληλένδετη είναι τελικά η ιστορία του τόπου μας όλου μέσα στους αιώνες. Με

Ο ναός του Αγίου Πέτρου, του 12ου αιώνα, ένα βυζαντινό στολίδι της αρχαιολογικής γειτονιάς των 9 Πύργων.

Η Παναγία Μεσσοπορίτισσα, με τον περίτεχνα κατασκευασμένο οκταγωνικό τρούλο Αθηνναϊκού τύπου.

ένα ελαφρύ σκύψιμο μπαίνουμε στο ναό ο οποίος μας καθιλώνει. Οι ηλιαχτίδες περνούν μέσα από τις χαραμάδες των παραθύρων του τρούλου και μπορούμε να δούμε μία εκπληκτική σειρά από τοιχογραφίες-αγιογραφίες που συγκινούν. Πρέπει σε τούτο εδώ το ναό να υπάρχει και η ομορφότερη ίσως μορφή του Ιησού. Πρόσωπα αγίων και μορφές δίχως βλέμματα (από την φυσική φθορά των υλικών στις κόρες των ματιών) έχουν δημιουργηθεί με διαφορετικές τεχνολογίες και απεικονιστικές τεχνικές και αυτό είναι πραγματικά ιδιαίτερο. Μία τοιχογράφηση που χρονολογείται στο **1232**. Στον δε νάρθηκα κυριαρχεί και εντυπωσιάζει άλλη μία παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας. Τα λαμπερά χρώματα των αγιογραφιών πραγματικά σου μεταδίδουν την αίσθηση ότι βρίσκεσαι σε ένα περιβάλλον που η τέχνη δημιούργησε για να ευφράνει.

Και το αίσθημα αυτό παραμένει και καθ’

όλη τη διάρκεια της διαδρομής που ακολουθούμε από τον Άγιο Πέτρο προς την **Παναγία τη Μεσσοπορίτισσα**, που βρίσκεται λίγες εκατοντάδες μέτρα μακρύτερα και μέσα σε ένα σκηνικό που θυμίζει Τοσκάνη.

Η μικρή αυτή μονόκλιτη βασιλική μετά τρούλου, ο οποίος είναι οκταγωνικός «Αθηνναϊκού τύπου» και περίτεχνα κατασκευασμένος, πανηγυρίζει των Εισοδίων της Θεοτόκου και έχει κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο από το **1923**. Χωρίς τοιχογραφίες που να εντυπωσιάζουν όπως οι προαναφερόμενοι ναοί, στέκει όμορφα σε ένα αγροτικό σταυροδρόμι και αποτελεί ένα από τα ιδιαίτερα τοπία της περιοχής. Τοπία που, σε συνδυασμό με άλλα αρχαιολογικά ευρήματα, συνδέονται πολύ βαθιά στο χρόνο με την παρουσία και τη δράση κάποιων φωτισμένων και ισχυρών προσώπων στη διάρκεια του 12^{ου} αιώνα.

Η τέχνη του κεντητού ψωμιού

Αυτός το τόπος κουβαλά σαφώς μεγάλη παράδοση και αν δεν βρεις τους ανθρώπους που την εκπροσωπούν, μπορεί εύκολα να χαθείς στα βάθη της έρευνας και της βιβλιογραφίας. Όταν πρωτοείδαμε κεντητό ψωμί σε φωτογραφία ρεπορτάζ, αμέσως καταλάβαμε ότι εδώ υπάρχει μία ιστορία που απαιτεί να δει το φως της περιήγησης. Και εκεί έρχεται η γνωριμία με την **Γιώτα Δράκου**. Μία γυναίκα που ήρθε σε επαφή με μία ιδιαίτερη παράδοση και που την ερωτεύτηκε σε τέτοιο βαθμό, που να δημιουργεί σαν νέος άνθρωπος αριστουργήματα πάνω στις ζύμες της.

Ένα εκ φύσεως ενδιαφέρον για κάθε τι παλιό και την ιστορία του, μπολιάστηκε από την αγάπη του πατέρα μου στην ιστορία και στο δημοτικό τραγούδι αλλά και από την ευρηματικότητα της μητέρας μου.

Αν και έκανα μουσικές σπουδές, η μικροτε-

χνία σαν καλλιτεχνική έκφραση, πάντα με γοήτευε. Η χρονοβόρα ενασχόληση με την λεπτομέρεια ήταν πάντα ένα προσωπικό στοίχημα: κέντημα, κόσμημα, μικροκατασκευές πάντα σε δικά μου σχέδια.

Οι διάκοσμοι των βυζαντινών εκκλησιών, ένα από τα πιο αγαπημένα μου θέματα, όπως και τα σχέδια από τοπικές φορεσιές και υφαντά. (Δυστυχώς δεν κατάφερα να μάθω αργαλειό που πολύ το ήθελα). Η ιστορία αυτών των σχεδίων που χάνεται στα βάθη των αιώνων και η ερμηνεία τους με γοητεύει.

Είχα διαβάσει για τις κεντητές κουλούρες, πολύ πριν ξεκινήσω να φτιάχνω. Η Κα Αγγελική Τσεβά, καλλιτέχνης από το Κορωπί, είχε ενδιαφερθεί πριν το 1980, είχε συλλέξει μαρτυρίες και είχε αποδώσει σε δυο βιβλία τα πατροπαράδοτα σχέδια.

Στην βιβλιογραφία τους για τα ήθη και έθιμα των Μεσογείων, είχαν αναφερθεί στο κεντητό ψωμί και η Μαρία Μιχαήλ –Δέδε και ο Γεώργ. Δ. Χατζησωτηρίου, των οποίων οι αναφορές είναι αξιόπιστες λόγω ηλικίας και

Αμπελώνες με κλήματα μεγάλης ηλικίας σε έδαφος αφράτο, άριστα καλλιεργημένο.

Η Γιώτα Δράκου με μερικές από τις πάμπολλες δημιουργίες της, σε εκπληκτικά σχέδια και σχήματα μικροτεχνίας, που αναδεικνύουν την τόσο ιδιαίτερη τέχνη του «κεντητού ψωμιού».

συλλογής μαρτυριών από ανθρώπους που γεννήθηκαν και είχαν ζήσει τον 19^ο αιώνα. Αν και είχα μνήμες από τις γιαγιάδες μου να ζυμώνουν και να στολίζουν το Χριστόψωμο και την Πασχαλινή «κοσόνα», πρωτοήρθα σε επαφή με το διακοσμητικό ζυμάρι σ' ένα δώρο εργαστήριο που διοργάνωσε το Λ.Ε. Παιανίας, με την αυτοδίδακτη Κα Κατερίνα Πετρολιάγκη.

Δυο τρία σχέδια πουλιών, φύλλων και τριαντάφυλλων, ήταν η αρχή ενός έρωτα με το κεντητό ψωμί και τις εύθραυστες ισορροπίες του. Ξαφνικά όλη η παράδοση που ήταν καταχωρημένη στον εγκέφαλό μου, βρήκε διέξοδο στα χέρια μου.

Το δούλεψα, το εξέλιξα και συνεχίζω να το κάνω διαρκώς.

Η πολύωρη συνεχής δουλειά για την ιδανική απόδοση του σχεδίου υπό την χρονική πίεση που επιβάλλει η φύση του υλικού και ο συνεχής πειραματισμός για κάτι καλύτερο, μου προσφέρει απίστευτη ικανοποίηση και ψυχική ανάταση. Ποτέ δεν επαναλαμβάνω ακριβώς ένα σχέδιο, μιας και το κάθε δημιουργήμα είναι σαν να με πηγαίνει **αυτό** εκεί που θέλει και **όχι εγώ**.

Τα γονιμικά σύμβολα της νυφικής κουλού-

ρας, τα θρησκευτικά της λαμπριάτικης και του Χριστόψωμου, τα εθιμοτυπικά που συνόδευσαν κάθε σημαντική στάση του κύκλου της ζωής και του χρόνου, είναι μια πρώτη ύλη που μπορεί να εξελιχθεί και να συνεχίσει την πορεία της στον χρόνο.

Σαν μια σκυταλοδρομία τέχνης και παράδοσης που παλεύει διαρκώς με τον χρόνο και την φθορά που προκαλεί.

Στη γη του Κουβαρά

Πριν αφήσουμε εντελώς τη βόρεια ζώνη του Δήμου Σαρωνικού ο δρόμος μάς οδηγεί από τα Καλύβια προς τον **Κουβαρά**. Το βορειοανατολικό τμήμα του Δήμου, που φτάνει μέχρι την άλλη θάλασσα της Αττικής Χερσονήσου, το Νότιο Ευβοϊκό. Διασχίσαμε κάθεται στη διασταύρωση τη **Λεωφόρο Λαυρίου** στην ανατολική έξοδο των Καλυβίων και μπήκαμε στα χωράφια του Κουβαρά όπου μας υποδέχτηκαν απίστευτα όμορφοι ελαιώνες. Μας οδήγησαν σχεδόν στην εκκλησία του **Αη Γιώργη** που αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό, από τα βυζαντινά τοπία της περιοχής, μνημείο. Περνώντας την

Mt bike και jogging στο ορεινό μονοπάτι του δάσους του Κουβαρά με θέα το Νότιο Ευβοϊκό.

στενή είσοδο του περίβολου χώρου νοιώθουμε σα να είμαστε σε έναν κήπο παραδεισένιο, όπου τεράστια ελαιόδεντρα στέκουν εκεί ανάμεσα, σαν τοποτηρητές. Τοποτηρητές φορτωμένοι με μικρές μαύρες λαδολιές που κανείς, δεν είχε μαζέψει άλλωστε. Σε έναν τέτοιο αγνό τόπο κάναμε το αυτονόητο. Κόψαμε και δοκιμάσαμε μερικές ελιές κατ' ευθείαν απ' το κλαδί. Η ένταση και η σπιρτάδα της ελιάς και των χυμών της μας αγγίζουν και μας μιλάνε σχεδόν. Πρωτόγονος καρπός σε στόματα προσκυνητών και περιηγητών. Πολύ ιδιαίτερη στιγμή. Ζωντανή και με το αίσθημα ότι ο άγιος προστάτεψε τη βούλησή μας να δοκιμάσουμε χωρίς σκέψη τους καρπούς του κήπου του. Με το αίσθημα αυτό ανηφορίσαμε τον δρόμο για το χωριό του Κουβαρά. Κάναμε μια στάση να δροσιστούμε πριν πάρουμε τις ανηφόρες προς τον ουρανό. Εκεί ψηλά στην κορφή της **Μερέντας**

(η αρβανίτικη εκδοχή του όρους **Αιματορίτζα**) στο ομορφότερο ίσως μπαλκόνι της Αττικής μαζί με την κορφή του Πάνειου όρους. Ο αέρας φυσά δυνατά αλλά το μάτι χάνεται στον μακρινό ορίζοντα μέχρι την **Εύβοια**, την **Άνδρο**, τη **Μακρόνησο** και τη **Τζια**. Περισκόπιο φυσικό, που σε εισάγει με τον τρόπο του στο δάσος του Κουβαρά που σε λίγο θα διασχίζαμε. Έναν από τους τελευταίους πράσινους πνεύμονες της Αττικής, που οι τοπικές αρχές φυλάσσουν σαν κόρη οφθαλμού.

Δάσος Κουβαρά

Ένα από τα πιο ζωτικά «εργοστάσια Ώξευγόνου» της Αττικής φιλοξενείται στη φύση του Κουβαρά. **20.000** στρέμματα πευκοδάσους χαρίζουν ζωή και ομορφαινούν μία από τις πιο όμορφες γωνιές της. Μικρότεροι και μεγαλύτεροι

λόφοι αλλά και με τον επιβλητικό όγκο του Μαυροβουνίου να δεσπόζει στο δασικό σκηνικό, το Δάσος του Κουβαρά είναι σίγουρα ένας πυρήνας ζωής και φυσικής απόλαυσης. Η λεωφόρος Κουβαρά-Αυλακίου, ενώνει τον Κουβαρά και το Δάσος με τον παραλιακό οικισμό του Πόρτο Ράφτη στον Ν. Ευβοϊκό κόλπο, σε μία διαδρομή που σχεδόν σε σκεπάζουν τα ίδια τα δέντρα. Διαδρομές για πεζοπορία, ορεινή ποδηλασία (mountain bike), σταθμοί για πικ νικ και αναψυχή (Ευαγγελίστρια), μονές και μοναστικές κοινότητες, χαρτογραφούν ένα σκηνικό με κυρίαρχο στοιχείο το ίδιο το Δάσος. Τ' αμπέλια είναι διάσπαρτα σ' αυτή τη γη με τις πολλές πλαγιές, που άλλοτε λούζονται και άλλοτε κρύβονται απ' τον ήλιο. Αν κάποιος πάντως αναφερόταν σε κάποια σημεία του δάσους ως ίδια με αυτά της Αθωνικής Πολιτείας, ειλικρινά θα συμφωνούσαμε.

Σαν σύγχρονοι προσκυνητές

Το να γνωρίζεις για πρώτη φορά έναν τόπο είναι ένα πραγματικά σαγηνευτικό και συνάμα δύσκολο στοίχημα. Πόσο δε μάλλον για έναν τόπο τόσο κοντινό στην Αθήνα και τόσο γνωστό-άγνωστο. Όλοι γνωρίζουν την παραλιακή διαδρομή που οδηγεί στο Σούνιο και το ναό του Ποσειδώνα. Χιλιάδες επισκέπτες τον διαβαίνουν καθημερινά. Και όμως, πόσοι άραγε γνωρίζουν ότι ο δρόμος αυτός των σύγχρονων προσκυνητών δεν ήταν πάντα αυτός που οδηγούσε στο Ιερό του Σουνίου! Με την διαμονή μας να έχει κέντρο την παραλιακή περιοχή της Αναβύσσου και την απέραντη θάλασσα του Σαρωνικού σαν καμβά από το μπαλκόνι μας, είπαμε την πρώτη φορά να ακολουθήσουμε την πορεία από την πρωτεύουσα Καλύβια προς την **Ριβιέρα**, μέσω της αρχαίας οδού της Ολύμπου που οδηγούσε

Ο Ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στα Καλύβια και εσωτερική αρχιτεκτονική με αρχαία μέλη σε αντίθετη διάταξη.

Στο 59ο χλμ της διαδρομής, με θέα τον ναό του Ποσειδώνα.

αναγκαστικά τους αρχαίους προσκυνητές προς την σημερινή **Παλαιά Φώκαια** και στη συνέχεια προς το **Σούνιο**. Την άλλοτε «**Στράτα της Έλυμπος**», που ερχόταν απ' τα μέρη της Κρωπίας και που ακόμα και σήμερα είναι μία υπέροχη διαδρομή για να τη διασχίσεις και να φτάσεις στα παράλια της Αναβύσσου και της Παλαιάς Φώκαιας. Σαν τότε. Σχεδόν. Αλλά χωρίς τα караβάνια των προσκυνητών, σε μία παρθένα φύση, που όμως ακόμα και σήμερα προδίδει την ομορφιά του τοπίου, που στο σημείο αυτό αφήνει τα Μεσόγεια για να γίνει πια γη της Λαυρεωτικής.

Παίρνοντας την αριστερή έξοδο στον πρώτο κόμβο όπως ερχόμαστε από Καλύβια, τα πρώτα ζιγκ ζαγκ είναι μια μικρή εισαγωγή για τις μεγάλες, τεράστιες ευθείες της λεωφόρου. Και στην αρχή αυτών των ευθειών 1-2 χιλιόμετρα από τον κόμβο, συναντάμε ένα πραγματικά ιδιαίτερο τοπόσημο της περιοχής. Τον **Πύργο του**

Μελισσουργού. Ένα κτίσμα του 17^{ου} αιώνα, που ξεπροβάλλει επιβλητικά μέσα από το γεωφυσικό του κτήματος και που βασίστηκε μόνο στα φυσικά υλικά για να εναρμονιστεί με το περιβάλλον. Μοιάζει λίγο βγαλμένο από παραμύθι το όλο σκηνικό, από την πρώτη κιόλας στιγμή που περνάς τη μεγάλη είσοδο της ιδιοκτησίας. Ο χώρος, όσο τον περιδιαβαίνουμε, τόσο μας μεταφέρει σε μια εποχή μακρινή όπου κάρα, άνθρωποι, ζωντανά, ελαιώνες και κήποι αποτελούν μία μικρή ανεξάρτητη πολιτεία. Ο πύργος δεσπόζει στο σκηνικό και η αρχιτεκτονική του χώρου δείχνει την αγάπη με την οποία ο κ. **Γιώργος Μελισσουργός** επιμελείται ενός τέτοιου ιδιαίτερου χώρου. Σε κείνη την μικρή ανοιχτή βεράντα μπροστά στην είσοδο του πύργου-κατοικία μπορείς πραγματικά να κάθεται με τις ώρες και να αγναντεύεις το φυσικό σκηνικό και εκείνον τον εκπληκτικό ελαιώνα με το προσεγμένο

κλάδεμα. Τα παλιά υποστατικά κρύβουν «θησαυρούς» παράδοσης που είναι στη διαδικασία ανάδειξής τους. Οι τεράστιες μολόπετρες στο παλιό λιοτριβί και οι μεγάλες ξύλινες δεξαμενές αποθήκευσης του λαδιού είναι ένα μοναδικό και πλήρες σωζόμενο δείγμα της πρώτης εποχής της βιομηχανοποίησης στην Αττική. Αφήνοντας τον πύργο πίσω μας σκεφτόμασταν τη μέρα που αυτή η παραδοσιακή κληρονομιά θα μπορεί ίσως να αποτελέσει μία ευκαιρία για τις νέες γενιές να ζήσουν λίγο από το ιστορικό παρελθόν.

Συνεχίζουμε το δρόμο στη σύγχρονη Στράτα και το βλέμμα περιεργάζεται δεξιά και αριστερά τα λιβάδια, τους χαμηλούς λόφους με τις κουκουναριές και πιο πέρα στις δύο άκρες τους όγκους του Πάνειου όρους στο βορρά και του **Ολύμπου** στο νότο. Και ναι, η γη του Σαρωνικού έχει τον δικό της Όλυμπο. Αρκετά πιο χαμηλό σαφώς αλλά με κορυφή τον.. Μύτικα. Ποιος θα το περίμενε ε; Βουνό γυμνό από

δάση και πράσινο αλλά γεμάτο θάμνους και φρύγανα που, από μακριά όταν το βλέπεις, δίνει την αίσθηση της σάρκας ενός καρχαρία με τα ιδιόμορφα στίγματατά του. Η φαντασία μπορεί να καλπάζει με τη χαμηλή ταχύτητα του αυτοκινήτου αλλά έτσι είναι η περιήγηση. Αφήνει το μυαλό ελεύθερο να φτιάχνει εικόνες και ιστορίες. Είναι η στιγμή που η πινακίδα του δρόμου μας ενημερώνει, ότι παίρνοντας την αριστερή διακλάδωση που ξεκινά σε λίγο, ο δρόμος οδηγεί στον οικισμό της Ολύμπου. Τον παίρνουμε. Και αυτός μας προσφέρει όμορφους ελαιώνες αριστερά δεξιά για περίπου 2 χιλιόμετρα, μέχρι να φτάσουμε στα πρώτα σπίτια του οικισμού. Όμορφα παλιά υποστατικά και κατοικίες, με χαμηλούς ή ψηλότερους τοίχους, μας καλωσορίζουν. Η γαλήνη κυριαρχεί στο σκηνικό. Και στο κέντρο του οικισμού ένα θέαμα σπάνιο πια. Ένας παραδοσιακός ξυλόφουρνος δίπλα σε έναν μικρό και ωραία διαμορφωμένο χώρο για πικ νικ με

Ο εμβληματικός Πύργος του Μελισσουργού, ένα εκπληκτικό οικοδόμημα του 17ου αιώνα, άριστα συντηρημένο.

Η εκτεταμένη πολιτεία της Αναβύσσου στους πρόποδες του γυμνού όρους Όλυμπος.

παγκάκι και τραπέζι σαν μόνιμες εγκαταστάσεις. Οι μουριές το καλοκαίρι θα κάνουν παχύ ίσκιο στη ζέστη της μέρας. Και από την άλλη πλευρά του δρόμου μία γιαγιάκα σπάει κλαδιά για να είναι έτοιμος ο φούρνος. Η κα **Ευαγγελία** μας εξηγεί ότι ο φούρνος είναι δημοτικός. Ένας ζωντανός δημόσιος ξυλόφουρνος όπου κάθε τόσο μαζεύονται και ψήνουν εκεί παρέες, σύλλογοι και κάτοικοι. Μέσα σε ένα τέτοιο σκηνικό θα ήταν πραγματική εμπειρία μια τέτοια μικρή κοινωνική γιορτή. Με τη σκέψη αυτή αφήνουμε την Όλυμπο και τις υπέροχες φυτείες από φυστίκια που κυριαρχούν στο σκηνικό μαζί με τους ελαιώνες και τ' αμπέλια. Όλα μαζί εναλλάσσονται γεωμετρικά μέχρι να ξαναβρούμε στην κεντρική **Στράτα** και να συνεχίσουμε το δρόμο προς την Ανάβυσσο. Ο τόπος όλης της Στράτας είναι κινηματογραφικά όμορφος. Κι είναι ένας τόπος ιστορικός. Εδώ γεννήθηκε ο

Θεμιστοκλής και εδώ η αρχαϊκή περίοδος έδωσε τα ωραιότερα δημιουργήματα **Κούρων** που φτιάχτηκαν ποτέ από ανθρώπινο χέρι. Το χέρι Κυκλαδιτών γλυπτών που, εγκατεστημένοι εδώ στα σπίτια της περιοχής που τους καλούσαν, δούλευαν σχεδόν μπροστά τους τα αγάλματα αυτά που προορίζονταν για αναθήματα σε κάποιο ιερό ή για επιτάφια αγάλματα μνήμης για τον νεκρό νέο που πιθανότατα να έπεσε γενναία σε κάποια μάχη. Έτσι εξηγείται και γιατί ο Δήμος Σαρωνικού ονομάζει τον τόπο του και την περιοχή αυτή ιδιαίτερα και ως «**Πατρίδα των Κούρων**». Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα ο Κούρος **Αριστόδικος** που φιλοξενείται πια στην αίθουσα των Κούρων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου της Αθήνας. Η ιστορία του οποίου για το πώς επιβίωσε και ανακαλύφθηκε, μπορεί άνετα να χαρακτηριστεί ως στιγμή μαγική.

Ο Αριστόδικος στο φως

Για κάποιους, το άγαλμα του Αριστόδικου είναι το ωραιότερο δημιούργημα από όλους τους Κούρους. Σήμερα φιλοξενείται όπως αναφέραμε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας. Ο αρχαιολόγος **Χρήστος Καρούζος** –Διευθυντής του Μουσείου (1942-1964)– που τον μελέτησε, υπολογίζει πως θα πέθανε στα 25 του χρόνια, περί το 500 π.Χ.. Σε πολύτιμο μάρμαρο της Πάρου –το ιδανικότερο για το πλάσιμο του σώματος– ζήτησαν οι δικοί του να λαξευτεί ολόγλυφη η μορφή του. Την έστησαν στον τάφο πλάι στον δρόμο –όπως συνηθιζόταν– έξω από τα κτήματά τους στη θέση “Φοινικιά” της σημερινής ενότητας των Καλυβίων. Κάποια στιγμή πλάγιασαν το άγαλμα πάνω από το θαμμένο σώμα και το σκέπασαν με χώμα. Να σώσουν το σώμα του νεκρού από τους Πέρσες, που θα κατέκαιγαν όλη την Αττική. Άφθαρτο σχεδόν και προστατευμένο, το μάρμαρο αναδύθηκε πάλι 25 αιώνες αργότερα. Το 1944, ο κτηματίας στέλνει εργάτες να οργώσουν το χωράφι του. Το άροτρο βρίσκει στην πέτρα. Ξανά και ξανά στην ίδια πέτρα. Πιάνουνε τσάπες να τη βγάλουν. Ξεθάβουν τον Αριστόδικο. Σώμα ακέραιο. Μόνο τα χέρια λείπουν. Και τα πόδια σπάζουν. Από τις μικρότερες πληγές, η πιο ενοχλητική είναι η παραμόρφωση στα μάτια, στα χείλη και στη μύτη, που οφείλονται στο ότι για χρόνια πέραγε το αλέτρι πάνω από το πρόσωπο. Φορτώνουνε το άγαλμα σε κάρο, το σκεπάζουν με άχυρα, το πάνε στο Μουσείο κρυφά και επεισοδικά. Στο άδειο Μουσείο, όλα τ’ αγάλματα κοιμούνται ήδη θαμμένα μες στο χώμα, κάτω από τα δάπεδα των αιθουσών, απ’ τις παραμονές της εισβολής των Γερμανών. Για όποιον επισκεφτεί το Μουσείο σήμερα, θα δει τη φιγούρα του Αριστόδικου στην κορυφή της αίθουσας των Κούρων. Σαν ο πρώτος μεταξύ ίσων.

Ο κούρος «Αριστόδικος», ίσως το ωραιότερο δημιούργημα Κούρων, που φιλοξενείται στην Αίθουσα των Κούρων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών.

Παραλία της Αναβύσσου και η νήσος Αρσίδα στα ανοιχτά.

Αναβύσσοι και Παλαιά Φώκαια

Έχοντας ως βάση μας την περιοχή της Αναβύσσου είχαμε την ευκαιρία να περιηγηθούμε πολύ στα πέριξ και να δούμε φύση και ομορφιές που ειλικρινά δεν ξέρουμε πόσοι κάτοικοι ή επισκέπτες της Αθήνας γνωρίζουν ή έχουν ανακαλύψει. Κάποια από αυτά μπορεί να είναι λίγο πιο γνωστά άλλα όμως θέλουν τον έμπειρο γνώστη της περιοχής για να τα χαρείς.

Οι Αλυκές Αναβύσσου

Δύσκολα θα χάσετε από το βλέμμα σας τον τεράστιο χώρο των πρώην **Αλυκών Αναβύσσου**. Ακριβώς στη συνέχεια της παραλίας του Κόλπου της Αναβύσσου, μία αχανής έκταση που ο χρόνος έχει πάρει πια τα νιάτα της. Εδώ κάποτε έβγαινε το καλύτερο αλάτι του κόσμου, σύμφωνα με μαρτυρίες. Και βλέποντας κάποιες παλιές φωτογραφίες από τη συλλογή του αρχείου του **Μάκη Αγκούτογλου**, που

διαχειρίζονται με φροντίδα και αγάπη σήμερα οι κόρες του, μπορεί κανείς να αντιληφθεί το τι σήμαινε για την οικονομία της περιοχής αυτός εδώ ο τόπος. Εδώ που δούλευαν κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες και οι πρόσφυγες από την Παλαιά Φώκαια, που ήξεραν και δούλευαν το αλάτι από τη γενέτειρά τους στα παράλια της Μικρασίας.

Φτιάχνοντας τ' αλάτι

Γη που η κοντινή θάλασσα, το έδαφος της και ο αέρας που πέρναγε από πάνω την έκαναν τον καλύτερο τόπο για να φτιάχνεται το κάτασπρο χρυσάφι της θάλασσας. Οι χαρτογράφοι, ήδη από το 1520 είχαν μιλήσει για το αλάτι που έβγαζαν οι άνθρωποι στον τόπο αυτό. Στην αρχή πρωτόγονα. Μετά φτιάχτηκαν τα κανάλια που έφερναν χειμώνα το νερό στους λάκκους και τις δεξαμενές, τις «θερμάστρες» και τις «τροφούς» και που το καλοκαιράκι το έκαναν να μεταμορφώ-

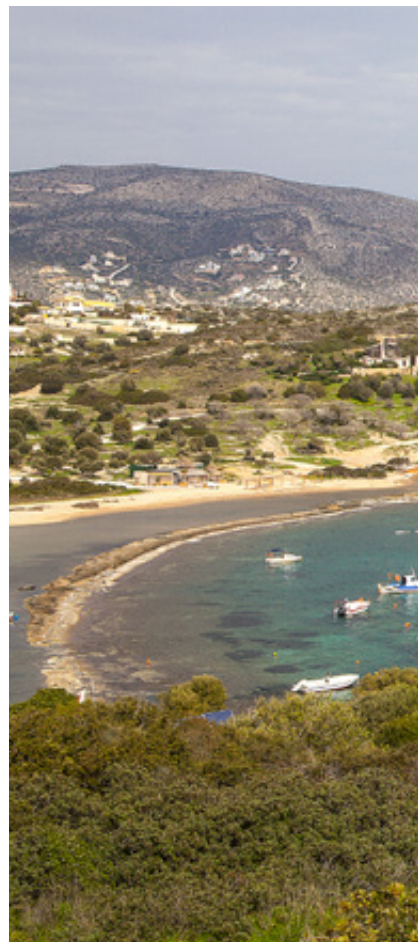
Το πανέμορφο «Τόμπολο», ο στενός αμμουδερός ισθμός που συνδέει την ακτή με την χερσόνησο του Αϊ – Νικόλα. Στην άκρη της ακτής η φημισμένη «Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών της Αναβύσσου».

νεται σε μεγάλους λευκούς κρυστάλλους, το αλάτι. Έπρεπε να 'σουν μάστορας για να δουλέψεις στ' αλάτι. Σκληρή δουλειά. Να φτυναρίζεις με ακρίβεια χωρίς να βρεις χώμα και να σε τρώει ο ήλιος που αντανακλούσε στο τεράστιο λευκό κρυσταλλικό χαλί ενώ τα βαγονέτα για να πας τ' αλάτι για αποθήκευση τα έσερναν άλογα. Κάθε Ιούλιο με Σεπτέμβριο τα βουνά με τ' αλάτι παίρνανε μορφές και ετοιμάζονταν. Μετά ερχόταν οι δροσιές και το χρυσάφι της γης πουλιόταν πια σε όλο τον κόσμο. Μέχρι να έρθει το τέλος στα **1968**. Τότε που τ' αλάτι άφησε για πάντα τον τόπο της Αναβύσσου.

Στον Άη Νικόλα Αναβύσσου

Ένα από τα πιο όμορφα σημεία της Αιτικής. Χωρίς αμφισβήτηση. Σε μαγεύει από την πρώτη ματιά εκεί από την παραλιακή λεωφόρο καθώς πλησιάζεις. Στεριά και θάλασσα μαζί. Νησί και λιμνοθάλασσα μαζί. Αμμουδιά και βράχος. Αέρας

και αλμύρα. Εκκλησία και απεραντοσύνη. Σκηνικό της φύσης ιδιαίτερο που δεν είναι τυχαίο ότι το επιλέγουν συνέχεια οι άνθρωποι για να ενώνουν τις ζωές τους με τα ιερά δεσμά του γάμου. Το βυζαντινό ξωκκλήσι του **Άη Νικόλα** στέκει αγέρωχος κράτωρας του μικρού νησιού που έχει πια ενωθεί με τη στεριά. Ένα γεωφυσικό φαινόμενο που οι γεωλόγοι ονομάζουν «**Τόμπολο**» και θυμίζει πολύ το σκηνικό όπως είναι στο Πρασονήσι της Ρόδου. Σε μικρότερη σαφώς κλίμακα όμως. Και δω ο αέρας κυκλοφορεί ελεύθερα και δίνει τη χαρά στους λάτρεις του wind surfing, στον γειτονικό κόλπο της Αναβύσσου, να απολαύσουν το σπορ τους οργανωμένα. Οι βάρκες στη μικρή λιμνοθάλασσα θυμίζουν ψαροχώρι αλλά δεν είναι. Τα ιστιοπλοϊκά βρίσκουν όμορφο απάγκιο έξω από τη λιμνοθάλασσα και στριφογυρνάνε απ τον αέρα στον ίδιο ρυθμό. Μπορείς να απολαμβάνεις τη θέα με τις ώρες και να γεμίζεις μπαταρίες.

Το «τόμπολο» του Άη Νικόλα

Για τους επιστήμονες, το «τόμπολο» είναι μία αμμολωρίδα που ενώνει ένα νησί με την παρακείμενη στεριά. Έτσι και ο χρόνος, δημιούργησε το τόμπολο του Αγίου Νικολάου Αναβύσσου. Ένα νησάκι που στο πέρασμα των χρόνων ενώνεται με τη στεριά σε μία ιδιόμορφη και συναρπαστική φυσική εξέλιξη. Πρόκειται για ένα από τα ομορφότερα και τα πιο καλά διατηρημένα –από οικολογικής άποψης– σημεία της Αττικής, που παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον όσον αφορά στο φυσικό αλλά και το ανθρωπογενές περιβάλλον. Ένας τόπος όμορφος που παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία οικοτόπων τόσο στο χερσαίο όσο και στο

υδάτινο περιβάλλον (λιμνοθάλασσα). Σε συνδυασμό με το αρχαιολογικό παρελθόν (τείχι προϊστορικού οικισμού), το υπέροχο και εμβληματικό για τις τελετές του μεταβυζαντινό εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου, τα δροσερά νερά, τις μοναδικές του αμμοθίνες, τον ιδιαίτερο υδάτινο πλούτο και την φημισμένη «**Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών της Αναβύσσου**», συμπληρώνουν ένα μαγευτικό φυσικό σκηνικό που αποζητά την προσοχή και τη φροντίδα κάθε ανθρώπινης δράσης και έκφρασης.

Στο Λιμάνι της Φώκαιας

Η Παλαιά Φώκαια, που σχεδόν εφάπτεται πια σήμερα με την Ανάβυσσο, δεν

Surfing στις ακτές της Αναβύσσου, σκαφάκια αραγμένα στον πανέμορφο όρμο, κάτω από το ξωκκλήσι του Αϊ – Νικόλα. Εικόνες απόλυτης ηρεμίας και ομορφιάς.

είναι απλά ένας προσφυγικός οικισμός που δημιουργήθηκε μετά το 1922 και μετεξελίχθηκε σε Κοινότητα. Είναι ο καταλυκτικός σταθμός ενός λαού που ξεκινώντας από την ηπειρωτική Ελλάδα πριν από 3.000 χρόνια, έφτασε στις ακτές της Μικράς Ασίας και ίδρυσε μια από τις σπουδαιότερες πόλεις της Ιωνίας. Που κατάφερε, διασχίζοντας τη Μεσόγειο, να φτάσει μέχρι την Κορσική, τη Ν. Γαλλία και την Ιβηρική ιδρύοντας σπουδαίες αποικίες. Οι Φωκαείς έγραψαν ιστορία ως θαλασσοπόροι και έμποροι, ακολούθησαν κι αυτοί τη μοί-

ρα του Μικρασιατικού ελληνισμού όταν ξεριζώθηκαν από την πατρίδα τους, αρχικά το 1914 και στη συνέχεια το 1922, διασκορπιζόμενοι σ' όλη την Ελλάδα, με ένα μεγάλο κομμάτι των Φωκιανών προσφύγων να εγκαθίσταται στην περιοχή. Ο ξεριζωμός των Φωκιανών και η εγκατάστασή τους στη νέα τους πατρίδα έγινε αφορμή για να γραφτεί ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα του περασμένου αιώνα, η «**Γαλήνη**» του **Ηλία Βενέζη**, που εκδόθηκε το 1939. Το γραφικό λιμανάκι της είναι ίσως και το μοναδικό τέτοιο λιμανάκι με τα ψαροκάικα

Το γραφικό ψαρολίμανο της Παλαιάς Φώκαιας προσελκύει κάθε πρωί τους λάτρεις του φρέσκου ψαριού.

που αράζουν νωχελικά σαν σε ψαροχώρι και που μπορείς να τα περιμένεις εκεί αν γυρίσουν απ' την ψαριά τους και να πάρεις ό,τι φρεσκότερο υπάρχει. Εμείς πήραμε μπαρμπουνάκια πάντως.

Μέσα στα χρόνια δημιουργήθηκαν οικισμοί όπως το **Θυμάρι**, το **Καταφύγι**, η **ΑΤΕ** και ο **Όρμος της Καταφυγής**. Το εντυπωσιακά δαντελωτό παραλιακό μέτωπο της Φώκαιας, η πρώτη θέαση του ναού του Ποσειδώνα σε κείνη τη μαγευτική στροφή, η ενδοχώρα της ενότητας γύρω από το Πυργάκι, που μπορεί να συγκριθεί με τα υπέροχα σκωτσέζικα highlands, το υπέροχο πεζοπορικό μονοπάτι απ' την παραλία μέχρι τον προφήτη Ηλία, το γραφικό λιμανάκι με το θεατράκι και την περατσάδα του, το φρέσκο ψάρι στις ψαροταβέρνες στην ακροθαλασσιά, είναι όλη η ταυτότητα Φώκαιας. Και είναι έτοιμη να την ανακαλύψετε όσοι δεν το έχετε ήδη κάνει.

Οδηγώντας εκδρομικά την όμορφη αυτή παραλιακή λεωφόρο της Ριβιέρας μετά τη Φώκαια και με κατεύθυνση το Σούνιο,

το τοπίο γίνεται πιο σκληρό. Μικρά και μεγάλα κλειστά ζιγκ ζαγκ με τη θάλασσα στα δεξιά και τους βράχους αριστερά. Μικροί οικισμοί και ερημικές παραλίες διαδέχονται το ένα το άλλο. Μέχρι το **59^ο** χιλιόμετρο που ετοιμάζεσαι να πάρεις την τελική ευθεία με τα τελευταία βράχια της Φώκαιας. Εκεί που είναι η πρώτη θέα προς το ναό του Ποσειδώνα. Ειδικά με δροσερό αεράκι να διώχνει την αχλή, η εικόνα του ναού στο βάθος είναι σκέτο κάδρο. Θα τον ξαναδείς πια μόνο όταν θα πλησιάζεις στον λόφο του.

Πεντακόσια μέτρα πιο κάτω από το πάρκινγκ του **59^{ου}** χλμ συναντάμε ένα μνημείο αφιερωμένο σε κάτι που σίγουρα δεν γνωρίζεις ο πολύς κόσμος. Ένα μνημείο αφιερωμένο στη μεγαλύτερη ναυτική τραγωδία της ιστορίας. Και σίγουρα δεν ήταν ο διάσημος Τιτανικός αυτή η τραγωδία. Ήταν το ναυάγιο του πλοίου "**Oria**" που πήρε στον υγρό τάφο του Σαρωνικού περισσότερες από **4.110** ψυχές. Η ιστορία πραγματικά ταρακουνάει τις συνειδήσεις.

Υπέροχη η ενδοχώρα της Παλαιάς Φώκαιας με το Πυργάκι, τις πορφυρές παπαρούνες και τις απαλές λοφοπλαγιές.

Το λιτό και απείριστο μνημείο που έχει σπηθεί στη μνήμη των 4.116 Ιταλών στρατιωτών, αιχμαλώτων των Ναζί, που χάθηκαν στο ναυάγιο του «ORIA», της μεγαλύτερης ναυτικής τραγωδίας της ιστορίας.

Η μοίρα του «Ορία» («Ο Τιτανικός του Σαρωνικού»)

Η μεγαλύτερη ναυτική τραγωδία του κόσμου έμελλε να «γραφτεί» στα νερά του Σαρωνικού. Ήταν ο τελευταίος σταθμός της ζωής **4.116** αιχμαλώτων ιταλών στρατιωτών, που το ναζιστικό καθεστώς μετέφερε από τη Ρόδο προς τον Πειραιά, στοιβαγμένους στ' αμπάρια του παλιού νορβηγικού εμπορικού «Ορία». Ο καιρός φουρτουνιασμένος. Το καράβι μέσα στην άγρια νύχτα γλίτωσε από πολλά συμμαχικά πυρά αλλά φτάνοντας στην βραχονησίδα του **Πάτροκλου**, τελικά βυθίζεται. Ήταν ξημερώματα της 12^{ης} Φεβρουαρίου 1944. **45** γερμανοί και **49** ιταλοί καταφέρνουν να βγουν σώοι στη στεριά. Η θάλασσα του Σαρωνικού μεταμορφώνεται για μέρες σε μία απερίγραπτη θαλάσσια εκατόμβη ψυχών. Οι γερμανικές κατοχικές δυνάμεις απαγορεύουν την επίσημη

καταγραφή της. Η ιστορία δεν πρέπει να θυμάται όπως μάλλον θα σκέφτηκαν. Η θλίψη της καταστροφής κυκλοφορεί βασανιστικά στα βλέμματα των ντόπιων κατοίκων για καιρό όπως λένε οι γλαφυρές περιγραφές των κατοίκων. Εκεί, στο 59^ο χιλιόμετρο της Λεωφόρου Αθηνών-Σουνίου, στη γη του Δήμου Σαρωνικού πλέον, λίγο πριν την οριογραμμή, η μνήμη λιτά και σεμνά αποκαταστάθηκε και περιμένει, ως μνημείο πια, το αγριολούλουδο των περιηγητών και επισκεπτών.

Στην επιστροφή από το μνημείο του Ορία ακολουθήσαμε τη συμβουλή να περιηγηθούμε λίγο σε ένα από τα πιο καλά κρυμμένα μυστικά της Αττικής. Τα highlands του Σαρωνικού όπως πολύ εύστοχα τα χαρακτηρίζει ο **Απόστολος Χατζηδήμου**, από το γραφείο τουρισμού του Δήμου Σαρωνικού. Η φύση πραγματικά σε οργασμό. Πράσινα, κίτρινα και κόκκινα χρώματα απ' τη φύση πλημμυρίζουν

τους λόφους και τα υψίπεδα του οικισμού «**Καταφύγι**» στην ενδοχώρα της Παλαιάς Φώκαιας. Τα διασχίζουμε απ' το «Πυργάκι» μέχρι τον οικισμό της ΑΤΕ και πιστεύουμε ότι αν μας έκλειναν τα μάτια και μας άφηναν εδώ χωρίς να ξέρουμε πού βρισκόμαστε, μπορεί και να μην είχαμε την Ελλάδα ως επιλογή απάντησης. Υπερβολή γλυκιά για να σας δώσουμε το μέγεθος της φυσικής ομορφιάς που έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον κινηματογραφικών και διαφημιστικών παραγωγών. Η Άνοιξη εδώ πάντως πρέπει να είναι το απόγειο της ομορφιάς του τόπου αυτού.

Θαλάσσιος αποχαιρετισμός

Τις μέρες της παραμονής μας στον Σαρωνικό τις τελειώναμε συνήθως με ένα αγνάντεμα του πλιοβασιλέματος σε

κάποιο από τα αμέτρητα σημεία της Ριβιέρα που διασχίζαμε συνεχώς. Κρατήσαμε το τελευταίο για ένα ιδιαίτερο σημείο, όπως το είχαμε πρωτοδεί, που είναι συνάμα και ένα από τα ομορφότερα παραλιακά μονοπάτια που έχουμε περπατήσει δίπλα σε αστικό ιστό. Το Παραλιακό Μονοπάτι της Σαρωνίδας.

Σχεδόν 3,5 χιλιόμετρα περιπατητικής διαδρομής δίπλα ακριβώς στη θάλασσα που μπορείς να το ξεκινήσεις είτε από την κεντρική παραλία της Σαρωνίδας ή από την βόρεια άκρη του στο Λαγονήσι. Η διαδρομή φαίνεται ότι φτιάχτηκε σε διάφορες φάσεις μέσα στα χρόνια. Το μαρτυρούν οι ίδιες οι υφές των υλικών που το απαρτίζουν. Είτε φυσικές (χώμα ή πέτρα) είτε τεχνητές (μικροί κυβόλιθοι,τσιμέντο, πλάκα). Δεν σε ενοχλεί καθόλου αυτό όμως. Η κατάστασή του είναι άριστη και εκατοντάδες κόσμου το περ-

Όρμος τουρκολίμανο ή οικισμός Καταφυγή.

πατούν καθημερινά σε μία πραγματική διαφυγή από την καθημερινότητα. Το βλέμμα σου δεν μπορεί να μην χαθεί στην απεραντοσύνη της θάλασσας που σχεδόν την ακουμπάς. Λίγο δυνατό αεράκι και σε κάποια σημεία το αλατισμένο σπρέι μπορεί να σε αγγίξει. Αυτή η ψυχική αίσθηση ομορφιάς και ευεξίας που σε γεμίζει όσο το διασχίζεις, μας έκαναν να το απολαύσουμε όσο έπαιρνε κρατώντας στο μυαλό και το φακό μας ακόμη και το περίεργο σκηνικό που η αφρικανική σκόνη έφτιαχνε για μας εκεί στο ηλιοβασίλεμα σαν σε πίνακα του Τσόκλι. Ήταν ίσως ο ιδανικότερος τρόπος να κλείσουμε αυτή την πρώτη γνωριμία με τον άγνωστο τόπο του Σαρωνικού. Είδαμε έναν τόπο που μας αναγκάζει να τον επισκεφτούμε ξανά. Και αυτή τη φορά θα είναι καλοκαίρι. Να τον βιώσουμε σε στιγμές έντονης δράσης και απόλαυσης και με τη λαχτάρα να βουτήξουμε στα νερά που τόσο μα τόσο μας καλούσαν και που η εποχή δεν επέτρεπε για τον δικό μας οργανισμό. Τρώγοντας τα ψαρικά μας στο ταβερνάκι δίπλα στη θάλασσα, δώσαμε υπόσχεση ότι με τη γη και τη θάλασσα του Σαρωνικού θα ανταμώσουμε πολύ σύντομα ξανά.

Μοναχικός περίπατος στο μονοπάτι της Σαρωνίδας. Εκεί όπου, όταν δύνει ο ήλιος, το σκηνικό γίνεται ονειρικό.

Ευχαριστίες:

Το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ευχαριστεί θερμά:

Τον Δήμαρχο του Δήμου Σαρωνικού **Γιώργο Σωφρόνη** και τον Αντιδήμαρχο **Μανόλη Χαρίτο**. Την Αρχαιολόγο **Ελένη Γκίνη-Τσοφοπούλου**, πρώην Έφορο Βυζαντινών ΝΑ Αττικής. Την παραδοσιακή κεντήτρια ψωμιού **Γιώτα Δράκου**. Την διεύθυνση του ξενοδοχείου **ALEXANDER BEACH HOTEL** (47ο χλμ Παραλιακής Αθηνών-Σουνίου, Ανάβυσσος, alexander-beach.gr). Τους ιδιοκτήτες των εστιατορίων: «**ΠΛΑΤΑΝΙΑ**» (39ο χλμ Παραλιακής Αθηνών-Σουνίου, Λαγονήσι), «**ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ**» στα Καλύβια (oxristoforos.gr), και «**ΧΗΜΑ**» (25ης Μαρτίου 11, Παλαιά Φώκαια, xima.gr).

Τέλος ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στον υπεύθυνο τουρισμού του Δήμου Σαρωνικού **Απόστολο Χατζηδήμου** για τις πολύωρες, απολαυστικές και καθοριστικές, για την εγκυρότητα του άρθρου, περιηγήσεις και ξεναγήσεις στην επικράτεια του Δήμου.

